

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 2

Рівне – 2008

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Панорама політологічних студій:
науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. –
Вип. 2. – Рівне: РДГУ, 2008. – 174 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Гон М.М.** – д. політ. н., в.о. професора, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
2. **Канцелярук Б.І.** – д. політ. н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
3. **Киридон А.М.** – д. іст. н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
4. **Круглашов А.М.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.
5. **Макаренко Є.А.** – д. політ. н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
6. **Постоловський Р.М.** – к. іст. н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Терешко Ю.М.** – к. іст. н., доцент, завідувач кафедри політології та соціології Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Тихомирова Є.Б.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету (заступник головного редактора).
9. **Троян С.С.** – д. іст. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету.
10. **Шеретюк В.М.** – к. іст. н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Ярош Б.О.** – д. політ. н., професор, завідувач кафедри теорії та історії політичної науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Відповідальний редактор – к. політ. н., доцент **Черній А.Л.** (Рівненський державний гуманітарний університет)

Друкується за рішенням Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету. Протокол № 10 від 30 травня 2008 р.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів статей можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

**Видання здійснено за фінансової підтримки
Володимира Івановича КРИВКО**

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Троян С.С.	5	Особливості інтеграційних процесів на пострадянському просторі
Алієв М.М.	10	Політичні аспекти створення газового картелю
Герасимчук Т.Ф.	17	Європейські угоди та їх значення для країн ЦС на шляху інтеграції з ЄС
Шеретюк О.М.	28	Україна в євразійській політиці Росії

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Тихомирова С.Б.	36	Технології комунікації з громадськістю у діяльності Організації Північноатлантичного Договору (НАТО)
Наумов А.С.	42	Перше президентство Володимира Путіна в Росії: реформування органів державного управління та силових структур
Кириленко О.М.	51	Основні напрями гендерної політики в Україні
Санжаревський О.І., Чигир К.О.	59	Проблемні питання політичного дискурсу Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки щодо розміщення елементів ПРО в Європі
Хаврук І. А.	67	Референдум про реорганізацію СРСР (17 березня 1991 року) в Україні
Черній А.Л., Черній В.А.	75	Глобалізація і економічна інтеграція Болгарії на рубежі ХХ-ХХІ ст.
Климончук В.Й.	83	Формування критеріїв політичної свободи в процесі викладання політичних наук

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ

Гон М.М.	90	Етнополітичні суперечності та конфлікти в Західній Україні (1926-1939 рр.)
Киридон А.М.	98	Державно-конфесійні відносини 1920-х років та початку ХХІ століття: маркування проблеми
Монолатій І.С.	104	Етнічні спільноти, етнічні меншини та етнічні групи в політологічному дослідженні
Надольська В.В.	110	Волинь у складі Російської імперії: полонізація і русифікація
Надольський Й.Е.	118	Депортаційна політика як засіб встановлення радянської влади в західних областях України (1939-1941 рр.)
Швидюк С.М.	126	Українська меншина у Польщі перед викликом асиміляції: аналіз ситуації

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Байда Н.П.	136	Военно-політична доктрина республіки Білорусь: основні пріоритети
Липчук О.І.	143	Політико-правові аспекти державної етнополітики України
Мисан-Мілясевиц В.В.	149	До питання суб'єктності у міжнародному тероризмі
Мислюк Ю.В.	158	Опозиція як альтернативний простір здійснення політичної діяльності

РЕЦЕНЗІЇ

Наумов А.С.	165	Новий погляд на психологічний вимір сучасної політики
Алієв М.М.	168	Вплив західних теорій етнічності, нації та націоналізму на сучасну українську етнополітичну науку
Відомості про авторів	172	
Вимоги до оформлення статей	174	

Іншою новою для вітчизняної політичної науки темою, розглянутою автором, є психологія політичного насилля. У відповідному розділі книги поліфакторний підхід О.І.Пірогова до аналізу політико-психологічний явищ проявляється найбільше, оскільки психологічні детермінанти політичного насилля він розглядає лише як один з чинників того, що воно стає „не екстраординарною та вимушеною дією, а часом частиною офіційної ідеології держави” [с. 203]. Усвідомленню важливості психологічної обумовленості політичного насилля сприяє наведений автором глибокий аналіз соціально-політичної природи і сутності даного явища. При цьому важко не погодитися із твердженням автора про невід’ємність ідеологічної обумовленості політичного насилля. Особливо значення цього розділу усвідомлюється в контексті поширення у сучасній політиці тероризму, який інтерпретується автором як крайня форма прояву політичного насилля.

Рецензована книга буде дуже корисною не лише для тих, хто цікавиться психологічними аспектами політичного лідерства, шантажу чи насилля. Так, у її сьомому розділі автор зосереджує увагу читачів на можливостях психологічного впливу засобів масової інформації і комунікацій на суспільну свідомість, зокрема й шляхом політичного рекламування. Особливо актуальною є проблема впливу Інтернету на політичний вибір і поведінку сучасної людини. Вчений аналізує цей вплив через призму реалій російського політичного життя, однак це не применшує важливість зроблених ним висновків, оскільки Україна і Росія після розпаду СРСР переживають схожі проблеми становлення сучасного інформаційного простору.

Це також стосується авторського трактування політико-психологічного виміру виборчих технологій. У теоретичному аспекті О.І.Пірогов ілюструє насамперед особливості виборчої кампанії як особливого різновиду політичної діяльності. Такий підхід зобов’язує автора розглядати виборчу кампанію не лише як боротьбу за владу, специфічне політичне керівництво з відповідним правовим регулюванням, а і як виробничу політичну працю з одночасним інформаційно-психологічним впливом на електоральну поведінку громадян. Саме останній аспект виборчої кампанії визначається в якості контексту для аналізу її технологій.

На фоні сучасних вітчизняних політичних реалій актуальним є ґрунтовне опрацювання автором психологічного виміру ідентифікації та боротьби із деструктивними та маніпулятивними технологіями, вичерпна характеристика яких також наводиться у книзі. Повноцінною альтернативою таким технологіям О.І.Пірогов вважає гуманітарні технології, а також виражену державну політику у сфері інформаційної безпеки суспільства. Запропонований автором в останньому розділі книги аналіз проблеми забезпечення інформаційно-психологічної безпеки російського суспільства може бути корисним і вітчизняним дослідникам політичного простору як об’єкта інформаційно-психологічної безпеки держави, оскільки явища „інформаційних воєн” та „інформаційного маніпулювання” є поширеними й в українському суспільно-політичному житті. Водночас до висновків автора книги щодо інформаційної політики діючого російського керівництва потрібно ставитися критично, зокрема в контексті того, що в Росії, на відміну від України, нині реалізовується державна програма уніфікації інформаційного простору з одночасним посиленням контролю над ним з боку виконавчої влади.

Отже, серед багатьох наукових праць, присвячених політичній психології, цей підручник виділяється насамперед тим, що автор, поруч з традиційними

питаннями історії та методології, психології влади і політичного лідерства, розглядає і недостатньо представлені в навчальній літературі проблеми психології насилля, політичних конфліктів і шантажу, психологічні аспекти впливу ЗМІ на громадську думку, а також прикладні аспекти психологічного забезпечення виборчих кампаній та інформаційно-психологічної безпеки особистості і суспільства. Інтерес до книги зумовлює і те, що автор аналізував зазначені вище політико-психологічні явища насамперед у російському контексті, а це не може пройти поза увагою тих, хто цікавиться особливостями політичних процесів на теренах східного сусіда України.

Помітним є те, що автор займає лояльну до діючого на початку XXI ст. російського державного керівництва. Він не зловживає висловленнями власних політичних переконань, однак не приховує свого схвалення деяких аспектів внутрішньої політики Кремля, зокрема - інформаційної політики. Це вимагає обережного і критичного ставлення до авторських оцінок політичних реалій сучасної Росії.

Ми вже неодноразово відзначали глибину аналізу теоретичних і прикладних аспектів різних проблем політичної психології. Водночас рецензована праця відноситься до навчальної літератури, тобто не може, і не повинна претендувати на всебічне висвітлення сучасної політико-психологічної проблематики. Як зазначає сам автор, свою головну мету він бачив у тому, щоби „систематизувати найактуальніші проблеми політичної психології, допомогти студентам самостійно і творчо розібратися у складних проблемах політичного життя російського суспільства” [с. 4]. Загалом видається, що він досяг цієї мети. Книга написана доступно, висновки автора аргументовані, аналізуються актуальні проблеми сучасної політики, що очевидно, зумовить інтерес до неї не тільки спеціалістів-політологів, а й професійних політиків. Щоправда, зауважимо: рецензована книга не містить деяких класичних для навчальних посібників структурних елементів (наприклад, системи питань до розділів). Припускаємо, що тим самим О.І.Пірогов підкреслює її академічний „формат”.

УДК 327.39

Алієв М.М.

ВПЛИВ ЗАХІДНИХ ТЕОРІЙ ЕТНІЧНОСТІ, НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ НА СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ ЕТНОПОЛІТИЧНУ НАУКУ

(рец.: Картунов О. Західні теорії етнічності, нації та націоналізму: Навчальний посібник. – К.: Університет економіки та права „КРОК”, 2007. – 192 с.)

Aliyev M. The western theories of ethnicity, nation and nationalism in the modern Ukrainian ethnopolitical science

В українській політичній літературі не так часто зустрінеш працю, яка стосується таких суперечливих проблем як етнонаціональні аспекти людського буття. Тому значною подією в етнополітології стала поява книги О.Картунова „Західні теорії етнічності, нації та націоналізму”, в якій автор успішно узагальнив етнополітичні ідеї західних учених. Ця праця є однією з перших спроб цілісного та

системного викладення західних теорій, що здійснені вітчизняними вченими. Для свого розвитку українська етнополітична наука повинна запозичувати надбання західних науковців зі світовим ім'ям, які присвятили себе дослідженню етнонаціональних проблем.

Автор у своїй праці виступає не лише як знавець теорії та концепції етнополітики, він є і сумлінним перекладачем, який взяв на себе відповідальність донести до українського читача та наукової громади цілий пласт західної етнополітичної думки, що може стати вагомим підґрунтям для розробки методологічної бази будь-якого дисертаційного дослідження.

Навчальний посібник складається з двох частин. Перша з них присвячена концептуальним підходам до сутності етносів і націй. Друга висвітлює сутність західних шкіл та концепції націоналізму, що створює передумови для осмислення суперечливих проблем націоналізму в сучасному світі.

Вчений чітко окреслює предметне поле свого дослідження і звертає увагу на все розмаїття західних шкіл та концепцій етнічності, які були викликані „етнічним ренесансом” 60-80-х рр. XX ст. Проте, в етнополітичній науці зацікавлення проблемами етнонаціональних взаємовідносин спричинило розбіжності у формулюванні понятійно-категоріального апарату, який використовували дослідники. Тому такі терміни як „етнічний”, „етнічна група”, „етнічна ідентичність” вимагали уточнення, що в свою чергу спричинило появу різних підходів, напрямків шкіл дослідження такого складного поняття як „етнічність”. В аналізі теорій і концепцій, що застосовуються для дослідження етнічності, О.Картунов пропонує їх поділ на дві великі групи: марксистські та немарксистські, акцентуючи свою увагу власне на другій групі. Зокрема до неї він відносить такі школи: 1. примордіалістська, 2. інвентціоністська, 3. сервайвелістська, 4. еволюціоністська, 5. асиміляціоністська, 6. інтеграціоністська. Такий погляд на етнополітичні концепції зумовлений відходом від традиційних класових стереотипів, які панували в радянській, і ще іноді зустрічаються в українській політичній науці. Зважаючи на обсяг посібника автор пропонує лише конспективний виклад сутності зазначених наукових напрямів, що не применшує цінність роботи, а стимулює до активного самостійного наукового пошуку.

Заслуговує на увагу аналіз О. Картуновим концепції придбання та втрати етнічного коріння, запропонованої ще в 70-х рр. XX ст. Гарольдом Абрамсоном, де феномени придбання етнічних коренів розбиті на типи: „традиціоналістів”, „пришельця-неофіта”, „вигнанця” та „євнуха”. Зазначена типологія хоча і викликає певні застереження, а відтак і суперечності, проте багато в чому підходить до розгляду етнонаціональної ситуації не лише в державах, які знаходяться на шляху трансформації, а й у європейських країнах, які зазнають тиску потужних міграційних процесів і змушені відповідати на нові виклики часу.

Варто зазначити, що поза увагою автора не залишилися суперечливі аспекти формування та реалізації етнічної та національної ідентичності, що в нових історичних і політичних реаліях набувають нового звучання та не завжди співвідносяться вже з усталеними західними етнополітичними концепціями та загальнолюдськими парадигмами. Проблема етнонаціональної ідентичності за задумом автора повинна набрати нового забарвлення і створити всі належні умови для розвитку особистості в нових для неї реаліях, в той же час чинник ідентичності не повинен викликати суперечностей по лінії „ми” – „вони”, а створити умови для захисту та реалізації людини в межах етнічної групи, виробити та дотримуватися

принципів взаємоповаги і запропонувати засади безконфліктного співіснування представника етнічної групи в багатонаціональних і мультикультурних спільнотах.

У висвітленні західних теорій етнічних спільнот О. Картунов розглядає типові визначення етносу і пропонує їх ґрунтовну характеристику, хоча, визначаючи концепції походження етносу, автор звертає свою увагу на теорію пасіонарності Л.Гумільова, яка збагачує запропоноване дослідження, проте не відноситься до класичних західних концепцій.

Розглядаючи західні концепції національної меншини автор слушно зазначає, що на Заході, на відміну від української практики, замість термінів „етнічна” та „національна” групи вживається термін „національна меншина”, що може стати предметом для сучасного наукового дискурсу.

Західні теорії нації, на думку автора, проходять тривалий час свого становлення і вже вимагають уточнення понятійно-термінологічного апарату. За підрахунками дослідника, на даний час існує близько сотні різних визначень нації, проте жодне з них не відображає сутність поняття в повному обсязі. В посібнику О.Картунов зупиняється на основних теоріях нації: етнічній, політичній, психологічній, культурологічній, історико-економічній тощо, хоча й зазначає, що це не повний їх перелік.

Окремо в навчальному посібнику О.Картунова розкрито проблеми взаємовідносин соціальних та етнонаціональних спільнот, де переплітаються та аналізуються сучасні етнополітичні відносини, етнополітичні характеристики держав, концепції етнонаціональних взаємин, характеристика етнонаціональних цінностей і інтересів.

Характерним для праці О.Картунова є заглибленість у проблеми, які до нього практично ніхто не вивчав. Націоналізм як явище у посібнику посідає особливе місце. Вчений звертає увагу на історичні передумови його формування, особливості становлення та розвитку. В першу чергу це стосується порівняльного аналізу сучасних наукових шкіл націоналізму, адже в радянській час, як справедливо зазначається в посібнику, питання „націоналізму” знаходилося під грифом „таємно”. В монографії не лише пропонується розгляд західних наукових шкіл націоналізму: позитивної, негативної, дуалістичної та нейтральної, а й проводиться аналіз концептуальних засад, на яких вони базуються. Можна погодитися з думкою автора, що ці підходи до вивчення сутності такого складного поняття як націоналізм у радянській і сучасній українській політичній літературі практично не розглядалися.

Аналізуючи проблему націоналізму О.Картунов слушно акцентує свою увагу на проблемах його типології, пропонує різні форми типології класиків етнополітичної науки. Проте, як і будь-яке суспільно-політичне явище, націоналізм не може існувати без соціальної бази, тому автор пропонує розгляд різних рівнів соціуму як сфери зародження та розвитку націоналістичних почуттів і рухів. Проблема типології націоналістичних рухів відображена автором через розгляд праць англійського дослідника Г'ю Сетона-Уотсона та професора Нью-Йоркського університету Луїса Снайдера.

Важливим у праці О.Картунова є цікавий погляд на націоналізм як основу для формування сучасної політичної доктрини держави. „Елементарний закон” та „абетковий парадокс” націоналізму пропонує погляд на розвиток і занепад усіх сучасних цивілізацій до яких був причетний націоналізм, що може стати предметом гострих суперечок не лише в колі етнополітологів, а й істориків.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

На особливу увагу заслуговують формулювання етнополітичних парадигм початку XXI ст., що виступають, за задумом автора, в якості узагальнюючого висновку. В них подається концентроване бачення усієї сукупності теорій і концепцій, що зачіпають проблематику етнонаціональних взаємовідносин людини, групи та держави. У висновках пропонується авторське бачення парадигм у сучасному світі звільненому від ідеологічних кліше попереднього історичного періоду та за умов посттрансформаційного етапу, в якому етнонаціональний чинник як можливість збереження своєї ідентичності виходить на перший план і починає домінувати на регіональному та глобальному рівнях.

О.Картунов пропонує для розгляду етнополітичної сфери людського буття етнічну, етніцистську, етнократичну, національну, націоналістичну, націократичну парадигми. Проте, на нашу думку, надзвичайно важливим у сучасних умовах є формулювання вселюдської парадигми, яка пропонує ідеї, цінності та норми властиві всім без винятку етносам, націям і народам, що проживають на планеті Земля.

Автор завершує свою роботу риторичним запитанням: „Які парадигми взяти з собою у прийдешнє тисячоліття?“, що не лише змушує замислитися, а й зробити вибір на користь тієї моделі етнонаціональних взаємовідносин, яка не повторить помилок минулого.

- Алієв** Максим Михайлович – к. політ. н., в.о. доцента кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету.
- Байда** Наталія Петрівна – здобувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету
- Герасимчук** Таміла Федорівна – к. іст. н., в.о. доцента кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету.
- Гон** Максим Мойсейович – д. політ. н., в.о. професора, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету.
- Климончук** Василь Йосипович – к. політ. н., доцент кафедри політології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
- Киридон** Алла Миколаївна – д. іст. н, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
- Кириленко** Олеся Миколаївна – к. соціол. н., доцент кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету, голова Рівненської обласної організації ВГО «Ліга жінок-виборців України 50/50».
- Липчук** Оксана Іванівна – аспірант кафедри політології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
- Мисан-Мілясевич** Володимир Вікторович – аспірант кафедри міжнародних відносин Львівського національного університету імені І.Франка.
- Мислюк** Юлія Василівна – аспірант кафедри політології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
- Монолатій** Іван Сергійович – к. іст. н., доцент кафедри політології Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
- Надольська** Валентина Василівна – к. іст. н., доцент кафедри археології та джерелознавства Волинського національного університету імені Лесі Українки.
- Надольський** Йосип Емілович – к. політ. н., старший викладач кафедри теорії та історії політичної науки Волинського національного університету імені Лесі Українки.
- Наумов** Андрій Сергійович – к. політ. н., викладач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету.
- Санжаревський** Олег Іванович – к. іст. н., доцент кафедри міжнародних відносин і країнознавства Рівненського інституту слов'язознавства Київського славістичного університету.
- Тихомирова** Євгенія Борисівна – д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'язознавства Київського славістичного університету, професор кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету.

Наукове видання

**ПАНОРАМА
ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ**

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Відповідальний за випуск – *Шеретюк В.М.*
Відповідальний редактор – *Черній А.Л.*
Комп'ютерна верстка та макет – *Третьяк О.Ю.*

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Панорама політологічних студій: науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 2. – Рівне: РДГУ, 2008. – 174 с.

Підписано до друку 28.05.2008 р. Формат 60x84 1/16.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.
Друк ізографічний. Умовин. друк. арк. 13,9.
Наклад 100 прим. Зам. №52/1.

Адреса редакції: кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету